

ענייני דין הבהנה

"להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך"

(בראשית פרק יז פסוק ז)

אם אפשר להקל ולסמוך על בדיקות שהתחדשו בדורנו

לפעמים מוכרח להיות ספק, אז גוררין גם באינה ראויה אטו זו, אבל אם בראויה גופא אפשר תמיד לברר אחר זמן מסוים וכבר אין בו ספק, וכגון בזמננו שאחר חודש ומחצה (ששה שבועות) ידעין אם היא מעוברת או לא, הא בכה"ג ודאי אין שייך אחר משך חודש ומחצה "אינה ראויה אטו ראויה" כיון דאחר משך זה הלא גם בראויה גופא יכולים לברר ושוב אין כאן ספק, ומכל שכן לפמשנ"ת דמעצם הדין כיון דאזלינן בתר רובא סגי בהמתנת חודש בלבד אלא דחז"ל החמירו שלא לילך בזה אחר הרוב, והכא שיש לנו העדאת רופאים, אף אם נחשיבה כרוב ולא כודאי, מכל מקום לא נימא דלא סמכין על הרוב, אלא אדרבא יש לומר דסמכין אתרי רובי להקל. [ואמנם בשו"ת דברי יואל (סי קז ד"ה ונראה הטעם) לא ס"ל הכין]. ועיי"ש (סי נו) בתשובת הג"ר מאיר סטלוביץ דאין לסמוך על רוב דנאמנות הרופאים, ואכמ"ל בדבריו כי זה בזמננו שלא היו הבדיקות ברורות (עיי"ש שו"ת שמש ומנח"ח א"ח סימן מא אות ה) משא"כ כהיום אפשר להיווכח באופן ודאי שאינה מעוברת.

איברא דאבתי קיימא לן (עיי"ש ביצה ה.) דדבר שנאסר במנין צריך מנין אחר להתירו, ואין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אפילו היכא דאזיל לו הטעם שבשבילו אסורו, ואם כן נמצא דגם בנידוננו כיון שבימי הש"ס שלא היה להם או בדיקה זו אסורה ג' חדשים, ממילא הרי גם עתה אף שיש לנו בזה בדיקת הרופאים מ"מ הא צריך מנין אחר להתירו. אך כתב שם דמשכח פתנא לזה, עפמ"ש"כ הגר"ש"ק בחכמת שלמה (אה"ע סימן יג סעיף יא) שהתיר בזמנו במינקת להינשא אחר ח"י חודש אף שבגמרא אמרו שצריך להמתין כ"ד חודש, מפני שעתה נתחלפו הזמנים וגשנתו הטבעיים שתניקות יונקים לכל היותר ח"י חודש, וכתב הגר"ש"ק דאף דק"ל אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו וכו', מכל מקום כאשר עוקר רק במקצת לא נחשב עקירה, עיי"ש, וא"כ הכא נמי כיון שבמשך זמן של חודש וחצי הגוירה קיימת, שפיר חשיב שאין מבטלים את הגוירה, ולאחר חודש וחצי אפשר להתירה על סמך הבדיקה שאינה מעוברת, עיי"ש.

ופתחתי אני לדודי הגאון שליט"א בשו"ת ברכת יהודה (ח"ג אה"ע סי' יז) וראיתי שעמד וימודד אר"ש בהאי פתגמא אי כהיום יש לסמוך על הבדיקות (בדיקת דם, בדיקת אולטרא-סאונד, בדיקת שתן) שמבררות אם האשה בהריון, ותחילה יצא לדון בנידון הנזכר, אם אמרין בטל הטעם בטלה התקנה, גליה לדרעיה ונפל נהורא בבי מדרשא, בכחא דהיתרא מכמה צדדי. חדא, עפמ"ש"כ הרא"ש בתשובה (כלל ב' סי' ח) שכל שידוע טעם האיסור אמרין דאם נתבטל הטעם נתבטל האיסור. שנית, ע"פ המבואר בתוספות בביצה (ו. ד"ה האידנא) וברא"ש שם (סי' ז) שדבר שנאסר מחמת חשש איסור, אמרין אם בטלה החששא בטלה התקנה. ויביא השלישי, עפמ"ש"כ בשו"ת ברית אברהם (אה"ע סי' מא אות ד) דאם מתחילה היה דבר של מצוה, אלא שנאסר משום גדר וסייג וכיוצא"ב, ממילא כשבטל הטעם אין לנו לבטל המצוה בלי שום טעם. ואת רבע, לפמ"ש"כ ביד המלך (פ"ט מגירושין הל' כא) דאם הגוירה היתה מכח ספק, שפיר אמרין בטל הטעם בטל התקנה. וחמישיתו יוסף עליו, מ"ש"כ המלבי"ם בארצות החיים (סי' ט

ביבמות (מא). תנן: וכן כל שאר הנשים לא יתאסרו ולא ינשאו - עד שיהיו להן שלשה חדשים. אחד בתולות ואחד בעולות, אחד גרושות ואחד אלמנות, אחד נשואות ואחד ארוסות. ושם (מב): תניא: הרי שהיתה רדופה לילך לבית אביה, או שהיה לה כעס בבית בעלה, או שהיה בעלה חבוש בבית האסורין, או שהיה בעלה זקן או חולה, או שהיתה היא חולה, או שהפילה אחר מיתת בעלה, או שהיתה עקרה או זקנה או קטנה או איילנית, או שאינה ראויה לילד - צריכה להמתין שלשה חדשים, עיי"ש. ושם (מב): בטעם הדבר שצריך להמתין שלשה חדשים, אמר רב נחמן אמר שמואל, משום דאמר קרא (בפרשתנו) "להיות לך לאלוקים ולזרעך אחריך", להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני. ורביא אמר, גזירה שמא ישא את אחותו מאביו, ויבס אשת אחיו מאמו, ויוציא את אמו לשוק, ויפטור את יבמתו לשוק. עיי"ש בפירוש רש"י בביאור החששות הנזכרים.

וזה לשון מרן השו"ע (אה"ע סי' יג סעיף א): כל אשה שנתגרשה או שנתאלמנה, הרי זו לא תנשא ולא תתארס לאחר עד שתמתין תשעים יום, חוץ מיום שנתגרשה או שמת בעלה בו, וחוץ מיום שנתארסה בו, כדי שידוע אם היא מעוברת או אינה מעוברת. להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של אחרון. וגזירת חכמים שאפילו אשה שאינה ראויה לילד, ואפילו נתגרשה או נתאלמנה מן האירוסין, צריכה להמתין צ' יום. אפילו קטנה או זקנה או עקרה או איילנית, ואפילו בעלה במדינת הים או סריס אדם או חולה או חבוש בבית האסורים, והמפלת אחר מיתת בעלה, ואפילו בתולה מהאירוסין, צריכות להמתין תשעים יום. עכ"ד השו"ע לעניינו. הרי לנו שאע"פ שהגזירה היא כדי לידע ממי האשה מעוברת, מ"מ לא פלוג בזה ואסרו בכל גרושה ואלמנה גם היכן שברור שאינה מעוברת.

אולם עין ראתה בשו"ת חיי עולם נטע (סימן נו) שיצא לדון להקל בזה, ותחילה הביא להסכמת הפוסקים שכל עיקר דין הבהנה הוא מדרבנן (וציין לשד"ח מ"ה סי' סב, ובמקו"א הארכתי בזה בציונים רבים ואכמ"ל). והוסיף עוד דצריכים לדעת שזמן ג' חדשי ההבהנה הוא חומרא גדולה ויתרה שהחמירו בזה חז"ל, דמעצם הדין סגי בחודש אחד, כיון דק"ל (חולין יא.) בכל התורה כולה דאזלינן בתר רובא, ורוב נשים לתשעה ילדן (יבמות לו.). וא"כ גם בנידון דנן מעצם הדין לא היו צריכות להמתין אלא חודש אחד ושוב אין ספק דהא אם תלד לסוף ט' ממיית ראשון הלא אין להסתפק שמא הוא בן ז' לאחרון דאזלינן בתר רוב נשים דלט' ילדן. והביא שהדבר מפורש בתוספות (שם ד"ה רוב) דהכא לא אזלינן בתר רוב נשים דלט' ילדן, דכל מקום שיכול לבא ליד ילד ספק החמירו חכמים. וביאר בכונתם דהיינו משום שיכול לבא ליד לעז וקלקול, לכן החמירו בזה, ובפרט דסגי לזה בהמתנה גרידא.

וכתב דהנה בזמננו אומרים הרופאים שלאחר ששה שבועות מזמן היצירה אפשר לידע בודאי אם האשה מעוברת או לא, ואם כן אף לר' מאיר (בבב"א ביבמות הנ"ל) הסובר שגזרו אינה ראויה אטו ראויה, זהו דוקא היכא שבראויה

ס"ק מא) דלא אמרין דצריך מנין אחר להתירו אלא דוקא כשידענו בבירור שהסנהדרין גזרו ע"ז במנין, אבל דינים שהחזיקו בהם לאיסור, כל שלא ידענו בבירור שגזרו במנין, א"צ מנין להתירם. עיי"ש היאך שייכי כל הני טעמי בנידון דידן. והנה כאמור הרחוב שם בענין זה, מפי ספרים וסופרים, וכאן לא נרחיב בעצם הנקודות הנזכרות, אלא רק נדון להלן האם בנידונו שייך בכלל לבא עם חילוקים שנאמרו בדינים אחרים. [ועכ"פ צריך להדגיש שאת עיקר היתור ייסד הרב ברכת יהודה על מה שביאר בתשובת הרא"ש, ובאמת לאו מילתא דפשיטא היא שזו ההבנה בתשובת הרא"ש, וכפי שתראה בתשובת הג"ר גולן אלוף שליט"א שנדפסה שם (עמ' קע אות ב), וע"ע בשו"ת דברות אליהו (אברזל, ח"ד סי' יב) ובשו"ת נחלת לוי (ח"א או"ח סימן ג' בהערה) ובמה שכתבתי בקובץ "אליבא דהלכתא" (גליון מא עמ' לח-לט). ואם נפרש אחרת ברא"ש, ממילא אין להביא סיעתא מיניה. וצריך להתיישב הרבה בענין זה, ועוד חזון למועד].

אולם לענ"ד נראה דלא ככל החזון הנ"ל, דהא כפי מה שהקדמנו מבואר בגמרא שחז"ל השוו מידותיהם ולא תלו האיסור בטעם הדבר אם יש באשה זו חשש שמא היא מעוברת, וראה עוד בגמרא (יבמות מא: דאמרין דאפילו אם יבא אליהו ויאמר שאינה מעוברת לא משגיחין ביה. [משא"כ בספק קידושין, שכן סמכין על אליהו, עיי"ש. ונדחה בזה מה שפלטו לומר דטעמא משום "לאו בשמים היא", דהא כאמור מפורש בגמרא שכן סומכים על אליהו לברר המציאות, רק דהכא גבי הבחנה לא מהני בירור המציאות]. וממילא לא יהני לן כל מה שנעבב ונדובב להוכיח דהכא יש בירור שהיא לא מעוברת, דהא אחרי הכל נשאת הגזירה כמות שהיא בכתחילה.

וראיתי בברכת יהודה שם (אות ז) שהביא ראהיה זו מספר "שערים מצוינים בהלכה" (סי' קמה ס"ק כא) שכתב משום הכי דאפילו אם בדקוה רופאים שאינה מעוברת אין סומכין ע"ז, וכ"ה באוצה"פ (סימן יג ס"ק ה') ונשמת אברהם (אה"ע ריש סי' יג), ודחה המחבר (וכפי מה שהבנתי, דחיה זו היא מדידנו הרה"ג אסי הלוי נר"ו במכתב כתי"ש ששלח למחבר) דשאני אם יבא אליהו דלא נשמע לו משום לא פלוג, וכשם שחז"ל אסרו אף זקנה ואיילונית וכיוצא בהן, אף שברור לחז"ל שאינן בהריון, והרי אליהו הנביא וכל כהאי גווי מקרים פרטיים שכולם בכלל הגזרה. לא כן הכא שיש פתרון של בדיקה לכל הנשים, באופן זה שפיר דמי להקל ואמרין דבטלה התקנה.

ברם אנא דאמרי בענייני דפשוטות הסוגיא בגמרא מורה שאין שום צד להקל בזה, ואפילו הברור הגדול כעדות אליהו הנביא זכור לטוב לא יהני בזה, ועוד דאדרבא יש לומר דבירור ע"י אליהו שייך באמת כפתרון לכלל הנשים, שהרי יכול לבא ולומר על כל אחת ואחת אם היא בהריון, וכהא דמציו (יומא עה.) לגבי ה"מן" שמגיד להם לישראל אי בן תשעה לראשון ואי בן שבעה לאחרון (ועיי"ש בתוספת יו"כ ובגבורת ארי, ולגאון מלובלין בתורת חסד אה"ע סימן ג אות ב, וביביע אומר ח"א או"ח סימן מא אות ד), ואם בזה מפורש דלא מהני הכי נמי גבי בדיקות שהתחדשו בדורנו יש לנו לומר דלא מהני, ודוק"ה. ומנין לנו להמציא חילוקים מדעתנו, בלא בסיס יציב ויסוד איתן.

גם עיקר דבריו להחשיב המצב בזמננו כאילו בטל הטעם לגמרי ובטלה התקנה, אין זה מחזור כלל, וראשית נעיר שלכאורה זה היפך מדברי החיי עולם נטע הנ"ל שהיקל בזה ע"פ דברי הגרש"ק דעקירת התקנה במקצת לא נחשב עקירה, ובאמת בברכת יהודה שם (אות ח אד"ה מסקנא) הביא סברא זו (ועיי' באגרות משה אה"ע ח"ב סי' ט שכתב דטעם הגרש"ק לא מסתבר), ותימה איך לא נרגש שהיא היפך מסברתו הנ"ל, ואולם יש מקום בראש לומר לב' הסברות יחד (ועכ"פ היה להבכ"ר להבהיר זאת), וכמו שנראה בחיי עולם נטע, שמצד אחד כתב שאף שגזרו אינה ראויה אטו ראויה, מכל מקום לא גזרו היכא שבראויה גופה אפשר לברר שאינה מעוברת ומשו"ה צידד להקל לאחר ששה שבועות, ומאידך כתב להקל מחמת שלא בטלה התקנה לגמרי. ועכ"ל דאמנם לענין האי כללא דבטל הטעם וכו' עדיפא מה שלא מבטלים התקנה לגמרי ומשאירים מעט זמן ששייכא ביה התקנה, אך לענין הא דגזרו אף בשאינה ראויה ולא פלוג, בזה אמרין דאם בכל הנשים בטלה התקנה אז פלוג ולא גזרו, [והיינו שיש חילוק בין "זמן" שעדיף כשנשאת התקנה בחלקו ל"נשים" כשבכולן ליתא לתקנה] ודוק".

אולם קושטא דאף למטוניה דהברכת יהודה ששייך להקל כאשר אחר זמן מסוים כבר לא שייכא התקנה, נראה דלא יועיל חילוק זה בענינו, דהא גם כהיום לא בטל כלל הטעם, שהרי ודאי בעינן בדיקה והמתנה לצורך הבחנה, ורק שיש "פוטנט" לקצר את זמן ההמתנה על ידי כל מיני בדיקות אחר שעברו ששה שבועות, ובכהאי גוונא לא מצאנו שנחשב הדבר כאילו בטל הטעם. וכן ראיתי לידידי המאווה"ג הרה"ג רבי אסי הלוי שליט"א במכתב ששלח לבעל הברכת יהודה (אך לא נדפס שם) וזה תורף לשונו: הנה בטל הטעם בטלה התקנה היינו

שהטעם לא קיים, והכא בנידו"ד הטעם קיים, שהרי גם לפי הצעת הברכת יהודה שפיר שייך טעם הבחנה בימינו אנו, אלא שנותן פתרון לבעיה ע"י בדיקה, וא"כ נמצא שאין קשר הכא לסוגיא אי בטל הטעם בטלה התקנה, לפי שהטעם כלל לא בטל, אלא כל דברי הברכת יהודה המה לגבי סוגיא אחרת, והיא האם יכולים אנו לתת פתרון לגזירת חז"ל עיי"ש מה שכתב בזה.

והנה שמעתי להוכיח להקל בזמננו ע"י בדיקה, ממה שדנה הגמרא (שם מב.) מדוע צריך המתנה ג' חדשים, תמתין משהו ותנשא, וכי מלו שלשה חדשים לבדיקה, והשיבו בגמרא דאין בודקין את הנשואות שלא יתגע על בעליהן, והקשו דנבדקה בהילוכה, והשיבו דאשה מחפה עצמה וכו', עיי"ש בגמרא. וראיתי שכבר כתב כן בחיי עולם נטע (שם אות ג ד"ה וראה). וכן הביא זאת בברכת יהודה (עמ' קסט ריש טור ב ועמ' קעג אות ה) עיי"ש. אמנם לדעתי אין זו הוכחה, שיש לומר שהגמרא דנה על עיקר התקנה מדוע תיקנה הא יש אפשרות של בדיקה וכו', ובכ"ג לא היה להם לתקן, אך לאחר שתיקנו כן, כבר לא יעזרו שום בדיקות ושום המצאות, וכדחזין להלכה דלא פלוג בזה כלל.

ובאמת הרי בחיי עולם נטע כתב בהמשך דבריו שם (באות ו) אחר שצייד להקל מחמת שהיום בטלה התקנה ע"י שאפשר לבדוק אם היא מעוברת וכו"ל, כתב דאכתי יש דברים בגו, דהא זה אינו נקרא שנשתנו דרכי הטבע דהטבע הוא בזה הכל בכתחילה, רק שעתה נעשו בזה תחבולות מתחדשות ע"פ בדיקת הרופאים, וא"כ עדיין צריך בירור אם מותר לנו לסדר דיני התורה ע"פ תחבולות המתחדשות, עיי"ש. הרי לנו שלא סמך על הוכחתו מהגמרא, וזה מחמת מה שפקקנו לעיל דכהיום לא בטלה התקנה אלא יש אפשרות להתגבר עליה בדרכים מסוימות. וראיתי בברכת יהודה שהביא שהחיי עולם נטע השיב דאשכחנא דמהני כהאי גוונא וכו', אכן המעיין בחיי עולם נטע יראה שצייד בזה צדדים לכאן ולכאן ואדרבא נטה יותר לטעם האוסרים לפי שבכ"ה שזה לא נעשה מאילוי אלא התחבולות יסבו בלכתן לכן הרי בעינן מנין אחר, עיי"ש.

בהא סלקין דאין מקום להקל בזה בזמננו, כאשר פשוטות הסוגיא מכמה אנפי וענפי מורה לאיסורא. וכן השיב בזה רב האי חכם הרזים הגאון הנאמן זצ"ל, ותשובתו היא ל' נדפסה בברכת יהודה שם (עמ' קעו). והרבה הזכירו בזה לתשובת גאון ישראל הרוגטשובער זצוק"ל (בעל הצפנת פענח) לבעל החיי עולם נטע (ונדפסה שם בס' נה), שכתב ח"ו לא תהא כזאת בישראל להתיר להינשא תוך ימי הבחנה, ויסכר פי דוברי שקר, וצריך לנדות על זה הרוצה לעקור תקנת חכמים, ע"כ. אכן צריך להבהיר שהמחבר לא שלח לו בשאלתו את הסברות להקל מצד הבדיקות שבזמננו, אלא כתב טעמים אחרים, וא"כ אין הכרח גמור לומר שהרוגטשובער חולק ע"ז, אך מ"מ מסתבר שבדאי ידע שבדורנו יש בדיקות וכדו' ואפילו הכי דחה בתוקף כל אפשרות להקל בזה [ומה שדן בברכ"ה (בעמ' קעה) שלמעשה הסכים הרוגטשובער במה שכתב הסכמה לספר וכו', במכת"ר אין לדבריו הבנה, ובדאי מסתברא כדכתב הגאון הנאמן שהרוגטשובער לא ראה את כל הספר אלא רק כמה תשובות ממנו, וגם אם כן ראה תשובה זו, ודאי סמך על מה שנדפסה שם תשובתו שאין להקל בזה וראוי לנדות וכו', דממילא לא יסמכו על מה שהובאה שם צידודים להקל בזה], והדברים ברורים.

א. אימתי לא הצריכו הבחנה משום שאין חשש עיבור

הן אמת דמציו בעניינים אלו שחז"ל פלוג בתקנתם, ויש שסייעו מזה לנידון דידן, אך אנו בדין שאין ללמוד מהנך מקומות וכפי שנבאר. ראשית בדין המתנת כ"ד חודש במעוברת ומינקת, מצאנו שלמעשה מחלקים בזה כאשר החשש לא קיים, וכגון במת הבן או גמלתו בחיי בעלה וכדומה (עיי' בשו"ע סימן יג סוף סעיף יא), ואמנם בסוגיא הגמרא שם (כתובות ס:) על מה שרצו להתיר מינקת להנשא כשנתנה בנה למינקת או גמלתו או מת, הקשו מהברייתא (ביבמות) הנזכרת בריש דברינו, דאף אם היתה רדופה לילך לבית אביה וכדו', או שהיתה עקרה זקנה איילונית וקטנה וכו', צריכה להמתין ג' חודשים. והנה אין כאן המקום להאריך ולבאר היאך למסקנה היתור במעוברת ומינקת בכמה גווי, אך זה ברור שבהבחנה לא התירו כזאת. ועיין בערוך השולחן (שם סעיף י"ד במוסגר) שעמד בעצם ההשואה שעשתה הגמרא, וכתב ליישב דהגמרא לאו לדמותם לגמרי [כדמוכח ממה שהתירו שם לבי ריש גלותא במסירה למינקת], אלא הכי פירוש הקושיא בגמרא, דאיך אפשר להקל כל כך אף במקום שיש חשש באשה זו והרי בהבחנה מחמירין אף במקום שאין בו עצמה חשש, עיי"ש.

ואין לחדש שמציו בדין מי שהפילה עוברת שפסק השו"ע שם כמפורש בברייתא הנ"ל שאין להקל בזה גבי הבחנה, דהעירו הפוסקים שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור לא הביאו כלל דין זה, וכתבו בעצי ארזים (על השו"ע שם ס"ק ב) שו"ת שאילת דוד (אה"ע סימן ה בהגה ה) ומים חיים (רפאפורט, אה"ע סעיף י)

שנראה שקטע זה לא היה בגירסתם בבריייתא הנ"ל, וטעמא דאין לגזור בזה הוא משום שאחר שהפילה מוכח שכבר אינה מעוברת, ומאחר והפלה זה דבר ידוע ומפורסם לרבים אין לגזור בו אטו היכא דלא הפילה, ובארץ צבי (שם ס"ק ד) הוסיף דאפשר שסברו שיש לדמות דין הבחנה ג' חדשים לאיסור נישואי מעוברת ומינקת חבירו עד שימלאו לולד כ"ד חדשים, ועל כן כיון דקיימא לן שם שאם מת בנה מותרת לינשא, הכא נמי אם הפילה את העובר הרי היא מותרת. ועיי"ש בעצי ארזים שמחמת כן פסק להקל בזה כל שיש עוד צד להיתרא [ובשאלת דוד שם היקל בזה רק במקום שעת הדחק גדול וצירוף איזה סניפים ועל פי הוראות גדולי ישראל וכו' עיי"ש]. הרי לנו שיש מקום לחלק לקולא אף גבי הבחנה.

אולם נראה שאין לסמוך על זה, דכבר השיבו ע"ז פוסקים אחרים והעלו שאין להוכיח כלל ממה שהשמיטו הראשונים דין זה, אלא צריכה המפלת למנות ג' חדשים. יעוין בפני משה (שם ס"ק ד) דפליג על העצי ארזים הנ"ל והאריך להוכיח שלא מועיל מה שהדבר ידוע ומפורסם לרבים, וכן יעוין בשו"ת משיב דבר (ח"ד סי' כ) דפליג על המים חיים הנ"ל, והקשה עליו דהא איילוניות ושאינה ראויה להתעבר ולילד פחות מצוי ממפילות ואם גזרו בהן אין סיבה להקל במפלת [וע"ע בשו"ת נודע ביהודה (תניינא, אה"ע סימן לה) שנקט דמעיקרא אין כלל סיבת היתר, דאטו משום שהפילה שוב ידעין דהיא גופא סריקא, הא אולי עדיין נשאר ולד בבטנה כי מעיקרא תאומים היו בבטנה, עיי"ש ובמקו"א ביארתי כוונתו ואבאמ"ל]. ובאמת אף המקילין הנ"ל לא הקלו בזה אלא בתור סניף לעוד היתר, והיינו משום שספר תורה גבן הוא מרן השו"ע דסתם הדבר לאיסור, וגם לא הקלו אלא מחמת שהדבר מפורסם, וא"כ בענייננו צ"ע אם נחשב הדבר כמפורסם, דאמנם מצד אחד בודאי עדיפא מה ששייך אצל כל הנשים לעשות בדיקות, אך מאידך הרי בפועל אין פרסום על כל אשה שעשתה בדיקה, ודוק"ה. ויוצא לנו א"כ דאף לדעת המקילים במפלת (שהעיקר להלכה אינו כמותם) מ"מ אין הכרח להקל ע"י בדיקת הריון.

עוד מצאנו במה שפסק השולחן ערוך שם (סעיף ה) ששפחה וגזירת שהיו נשואות לבעלים בגזירתן ובעבדותן ונתגירו או נשתחררו, צריכות להמתין. שכתב שם הח"מ (ס"ק ד) שלא נתפרש מה הדין אם הם קטנות או זקנות, שאין בהם חשש שמא הן מעוברות, האם בכל זאת גזרו בהן כמו גבי ישראל או לא. אכן ביאר בראש פינה (שם) דמקום הספק בזה הוא דאולי לא גזרין קטנות ואיילוניות אטו גדולות אלא במקום גירושין ונישואין, אבל כאן שלא היו גירושין ונישואין לא גזרין, עיי"ש (וע"ע באבני גזית שם ובערוגת הבושם שם ס"ק יג). ואם כן בודאי אין להקיש מכל הנידון שם לסתם גרושה או אלמנה, שבה כיון שהיה בה נישואין או עכ"פ אירוסין ואח"כ נתגרשה או נתאלמנה, בכל מצב צריכה להמתין ג' חודשים, דלא פלוג בזה כלל.

ובאמת מאי דמספקא להח"מ פשיטא ליה להמלאך רפאל בירדוגו זיע"א בתורות אמת (על השו"ע שם) שכתב שאין ספק דלא גזרין בהן, והובא בשו"ת הגם שאול (ח"ב סי' י ד"ה והגם) ובשו"ת שמע שלמה (ח"ה אה"ע סימן יא). וכן מצאנו עוד במגיה למשנה למלך (פרק יא מגירושין הל' כא) שהביא דברי מהר"א רוזאניס (בגליון הטור אה"ע שם) שהסתפק גבי גזירת אם היא מעוברת שגם בה לא שייך חשש אמיתי של הבחנה (שהרי ברור שהולד הוא מהראשון), והכריע דאינה צריכה המתנה, דגבי גר וגזירת לא גזרו אלא במקום שיש לחוש שמא מעוברת היא ואתו לידי תקלה, ודומיא דקטנה דעלמא דמילתא דלא שכיח לא גזרין, ועוד דבמילתא דליכא גירושין ונישואין לא גזרין כל כך.

ואף בדעת הח"מ, מצאנו במה שהוסיף השו"ע שם (בהמשך הסעיף) שאפילו גר ואשתו עובדי כוכבים שנתגירו מפרשין אותם צ' יום כדי להבחין בין זרע הנזרע בקדושה לזרע שנזרע שלא בקדושה, שכתב הדגול מרבבה (שם ובי"ד סימן רסט סעיף ט) והובא בפת"ש (אה"ע שם ס"ק ו וי"ד שם ס"ק ב), שבזקנה שאינה יכולה לילד ולא שייך בה חשש הבחנה בזרע, אינה צריכה הפרשה, ואף הח"מ מודה בזה אף שנסתפק בסתם גזירות, והיינו טעמא דבנתגיירה היא ונשאת אח"כ לאחר, בזה יש צד שדינה כמו בישראלית שנשאת לאחר גירושין, אבל באיש ואשה שנתגיירו שניהם ונשארים יחד, כיון דלא משכחת כיוצא בזה בישראל שנצריך הבחנה (ומוכח שהבין שבישראלים אם לא שמרו טהרת המשפחה ואח"כ חזרו בתשובה, אפ"ה א"צ הפרשה. וכן נקיטת רוב הפוסקים, ובמקו"א ציינתי בזה ואבאמ"ל) לכן אין להצריך בגרים כאשר אינה ראויה להתעבר. וכיוצא בזה פסקו האחרונים בנתגיירו יחד והאשה היתה מעוברת (דכנ"ל לא שייך בזה חשש אמיתי של הבחנה). יעוין בברכי יוסף (י"ד שם ס"ק ג) ושו"ת דבר משה (אמאריילי, ח"ג סי' ח) ושערי רחמים (פראנקו, ח"ב סי' ז) ומהרש"ם (ח"ג סימן רד) ויביע אומר (ח"ט אה"ע סימן יז אות ג) ועוד. ובמקו"א הבאתי שנקיטת רוב פוסקי הדור

האחרון, להקל בזה לסמוך על בדיקות המצויות בזמננו שמוכיחות שאינה מעוברת, ואבאמ"ל. וכל זה כאמור דוקא גבי גזירת ומהטעם שנתבאר.

גם מצאנו בהגהת הרמ"א (שם סעיף ו) שהביא י"א שהבחנה ואנוסה ומפוחה אם הם גדולות וראויות להתעבר צריכות להמתין הן להמתין, הרי לנו שמחלק בזה בין ראויות להתעבר לאין ראויות. [וראה עוד בחי' הריטב"א (יבמות לה.) שכתב לדעות אלו שמואל שאפילו בגדולות אם היו בתולות אינן צריכות להמתין, כיון שאין אשה מתעברת בביאה ראשונה אלא ע"י מיעור]. אכן שוברו מתוכו, דהשו"ע (שם) פסק דאפילו גדולות אינן צריכות להמתין, וחזוין א"כ דעיקר מילתא הוא לקולא בכל גזונו, והיינו טעמא מפני שמזנה מהפכת עצמה בשעת תשמיש כדי שלא תתעבר. ואולם היא גופא קשיא מה אכפ"ל אם אין חשש שהתעברה, הא נקטינן דגזרו בכל גזונו ולא פלוג אם מתעברת או לא. אבל אין זה קושיא, כיון שזהו גדר התקנה, שכל נשואה או ארוסה שנתגרשה או נתאלמנה צריכה להמתין, משא"כ בזנות לא הצריכו כלל המתנה. וע"ע בשו"ע (שם) דהממאנת אינה צריכה להמתין, כיון שלא גזרו אלא בגרושה. ודון מינה ואוקי באתרן.

ג דין הבחנה שלא בקידושין נישואין ובעילה

ובהיותנו בזה, אחר שנתבאר לנו שהגזירה היתה דוקא בגירושין שאחרי נישואין או אירוסין, ואף המחמירין היינו אחר זנות וכיוצא בזה שהיה שם בעילה, ומעתה יש לנו לברר האם שייכא הגזירה גם באופנים שלא היתה בעילה או קידושין ונישואין. והנה מפורסם בשערים המצוינים בהלכה מה שדן מרן החיד"א בברכי יוסף (שם ס"ק י) במי שנתעברה באמבטי אם צריכה הפרשה כ"ד חודש. אך אין הכרח לדמות נידון זה לנידון כאן, דהתם הנידון הוא מצד "מעוברת חבירו" משום סכנת הולד, ומשום שבפועל יש מציאות שתתעבר באמבטי ולבסוף תוליד ילד, וזה מה שמחייב המתנה כ"ד חודש, ומאידך יש שם צד לומר שלא גזרו בדבר שאינו מצוי, משא"כ כאן אנו דנים מצד הבחנה בין הזרע ויתכן שגזרו גם בדבר שאינו מצוי ומאידך אפשר שלא גזרו אלא כשהיתה בעילה, וכמשנ"ת.

ואם כן יש לנו לברר הדין לענין הבחנת הזרע בנתעברה באמבטי, וכידוע שהיום אינו מצוי, אך מה שמצוי זה הזרעה מלאכותית ע"י רופא בכמה וכמה אופנים. והנה רוב הפוסקים האחרונים העלו להתיר הזרקת זרע הבעל לרחם האשה כשאי אפשר בשום פנים לאשה להיכנס להריון באופן אחר, עיי"ן שו"ת מהרש"ם (ח"ג סימן רסח) וזקן אהרן (וואלקין, ח"ב סימן צז) ומנחת יצחק (ח"א סימן ג) וציץ אליעזר (ח"ט סימן נא שער ד פרק ו, וע"ע ח"ג סימן כז וחס"י סימן מה) ויביע אומר (ח"ב אה"ע סימן א ו ח"א אה"ע סימן כא אות ז, וע"ע ח"ז י"ד סימן כד) ועוד. ומוכח אם כן שלא חששו בזה למה שכתב הדברי מלכאל (ח"ד סי' קז וקה) שאי אפשר לסמוך על נאמנות הרופאים שיעשו זאת כהוגן. אולם באמת זה משום שאחזו שבמציאות אין בזה חשש הבחנה, אך אם יש איזה חשש, בודאי יש להימנע מזה, וכמו כן בכל אופן צריך להקפיד שלא יוצר חשש ובלבול, וכמו שכתבו הגר"ש אויערבך ("נועם" כרך א תשי"ח עמ' קנז) והצ"א (שם) ויב"א (שם) שצריך להשגיח מאד שלא יוחלף זרע הבעל בזרע של איש אחר, ומוטב שיהיה הדבר על ידי שני רופאים דתיים בהשגחה מלאה משעת הוצאת הזרע עד הכנסתו לתוך הרחם. ומצאתי אריכות בשו"ת ויען דוד (ח"ג סימן פה) בענין אם חוששין בהזרעה מלאכותית שהרופאים יחליפו הזרע, עיי"ש.

ואכן הדבר מפורש בדברי רבינו פרץ בהגהת סמ"ק ישן (הובא בב"ח י"ד סימן קצ"ה ד"ה ולא ישב, ובט"ז שם ס"ק ז) שהזהיר לאשה שלא תשכב על סדינים ששכב עליהם איש אחר, פן תתעבר מזרע של אחר, משום הבחנה, גזרה שמא ישא אחותו מאביו. עיי"ש שכתב דמכל מקום אשה נדה יכולה לשכב אסדיני בעלה, ואינה חוששת פן תתעבר בנדותה משכבת זרע של בעלה ויהיה הולד בן הנדה, כיון שאין כאן ביאת איסור, והולד כשר לגמרי, אפילו תתעבר משכבת זרע של אחר, ורק שבשכבת זרע של איש אחר קפדינן אהבחנה, [נדברי רבינו פרץ אלו הם מקור דברי הפוסקים להתיר קבלת הריון משכבת זרע של איש אחר ואין הולד נחשב ממזר, וכן מקור הדבר להתיר לקבל זרע מבעלה בימי נידותה דבלא ביאת איסור אין הולד פגום להחשב בן הנדה]. הרי לנו דשייך חשש הבחנה אף בלא בעילה אלא בכל אופן שיכולה להתעבר.

והנה באגרות משה (אה"ע ח"א סימן י) כתב לגבי אשה שזרק לה הרופא במעייה זרע של איש אחר, דלא נאסרה בזה לבעלה, שבלא ביאת איש אינה נאסרת על בעלה. אך כתב שאם ידוע של איזה אדם הוא אם הוא משל יהודי יהיה הולד אסור לינשא לזרע של אותו אדם, אבל כיון שלא ידוע יהיה מותר בכל הנשים משום דאולינן בתר רובא נשים שמותרות לו, ושוב כתב שהאמת שאין לחוש שהזרע היה משל יהודי כיון שהרוב הם משל נכרים, ובנכרי אין לו יחוס וממילא לא שייך החשש שמא ישא אחותו מאביו. ועיי"ש (בסימן עא) ששנה פרקו ודן

בענין מה שמוסיפים לזרע של איש זה מזרע איש אחר ומזריקים אותם יחד לאשה, דלתוס' סוטה (מב: ד"ה מאה) שאפשר לאשה להתעבר מזרע של שני אנשים כאחת (דלא כרש"י שם), יש להסתפק בידוע מי הם שניהם אם יש בזה משום איסור הבחנה, דאף דטעמא דרבא משום גזירה שמא ישא אחותו מאביו וייבם אשת אחיו מאמו ליכא דהא יהיה אסור בקרובות שניהם מאחר שכל אחד מהם הוא אביו ממש לחציו, מ"מ אולי לטעמא ד"אמר שמואל מ'לזרעך" אחריו שפרש"י שאין השכינה שורה אלא על הודאים שזרעו מיוחס אחריו יש לאסור גם בזה כיון שאינו מיוחד לאב אחד והוי ג"כ בכלל בני ערבוביא, או שכיון שהוא ממש בן של שניהם נחשב כודאי ואינו בכלל זה ובני ערבוביא הוא רק באין ידוע של מי הוא כהא דנבעלה בתוך ג' חודשים לשני אנשים, עיי"ש.

ועין ראתה לנה"ק מסאטמאר זצוק"ל בשו"ת דברי יואל (סימן קז) שכתב לדחות דברי האג"מ, ותמה עליו מה הועיל בהא דלנכרי אין זרע, דהא אף שמחמת כן אין שייך חשש שמא ישא את אחותו מאביו ושמא ייבם אשת אחיו מאמו, מכל מקום יש לחשש שיוציא את אמו לשוק וכן שיפטור את יבמתו לשוק, ואחר המחילה מכבוד תורתו וקדושתו, דבריו תמוהים, דהא לא דן האג"מ אלא על כל האנשים בעולם שבזה יש לחוש שישא את אחותו, אך לגבי יציאת אמו לשוק וכו' ודאי פשיטא ליה שהדבר ידוע וברור שאינו הבן של אביו ולכן לא תצא מחמתו לשוק, ואף שבתחילה (בסימן י') לא דן בזה להדיא, מכל מקום אח"כ (בסימן עא) כתב במפורש לגבי מי שתתעבר מזרע שני אנשים שצריך לחוש לתרווייהו, וכדהעתקי לעיל, וכמו"כ כתב האג"מ שם (בסימן עא) להדיא גבי נידונו (בסימן י') בסתם הזרעה מלאכותית של זרע נכרי לרחם הישראלית, שאם יש ספק שמא גם בעלה יתרפא בתוך ג' חודשים לזריקת זרע של הנכרי במעיה, תפרוש מבעלה ג' חודשים, ואם הרופאים אומדים שלא אפשר שיתרפא בתוך ג' חודשים, לא תצטרך לפרוש מבעלה כי לא פלוג ליכא בזה דהוא מילתא דלא שכיחא ואינו בכלל הגזירה דדרך ביאה, ע"כ. הרי לנו להדיא שהצריך הפרשה היכא דאיכא חשש אמיתי של הבחנה הולד. שוב מצאתי בשבט הלוי (ח"ג סימן קעה) שכבר עמד ע"ד הדברי יואל, עיי"ש.

אולם בעצם ההבחנה בכה"ג, יש לציין למה שהעיר הגרש"א יודלביץ זצוק"ל ("נועם" כרך י עמ' פה) דלכאורה כל זמן שהיא יושבת תחת בעלה, לא שייך פרישה, דהא איתא ביבמות (מב:): "הרי שהיתה רדופה לילך לבית אביה או שהיה לה כעס בבית בעלה או שהיה בעלה חבוש בבית האסורין וכו' צריכה להמתין ג' חודשים", הרי לנו דאף שהיא פרושה מבעלה לא חשבינן ג' חודשי הבחנה כל זמן שהיא תחת בעלה, וא"כ איך נחשוב ג' החודשים שהיא פורשת מבעלה קודם הזרעה המלאכותית לג' חדשי הבחנה, הלא היא תחת בעלה ולא חשבינן מה שהוא פרוש ממנה דתהיין הבחנה בזה. ואולי יש לחלק דאם עומדת לינשא לאחר מיתת בעלה או אחר הגירושין אז כל זמן שהיא תחת בעלה אין הפרישה נחשב לדין הבחנה, אבל בהפריה מלאכותית דאין כוונתה לינשא לאחר בזה נחשב הפרישה לדין הבחנה, ולכאורה יש להביא ראיה לחילוק זה דאיתא ביבמות (לג:): בהחלפו נשותיהן דמפרישין אותן ג' חודשים, הרי דמועיל הפרישה לדין הבחנה אע"פ שהן תחת בעליהן. אולם יש לחלק, דפרישה שתחת בעלה שתהיה על ידי זה מותרת אח"כ לבעלה זה מועיל גם כשהפרישה היא בעודה תחת בעלה, אבל לעשות פרישה מבעלה שתהיה מותרת לעשות הפריה המלאכותית שתקבל זרע מאיש אחר דהוי כהולכת לינשא לאיש אחר אולי לא מועיל בזה פרישה כשהיא תחת בעלה, וסיים שם שהדבר צריך הכרע.

ועולה לנו מן אלו הדברים, דשייך דין הפרשה ג' חודשים בכל אופן שיכולה להתעבר ולא דוקא בנישואין ואירוסין או בעילה, והנראה, דאף אם נאמר שאין זה חלק מהגזירה בגרושת ואלמנת חבירו, מ"מ ודאי שייך בזה את עצם הענין להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני, דבעינן שיהיה שזרעו מיוחס אחריו מדכתיב "להיות לך לאלהים ולזרעך אחריו", וגם שייך כאן החשש שמא ישא אחותו מאביו וכו', וא"כ גם אם חז"ל לא גזרו ע"ז באופן מסוים, יש לנו לזהר בזה מעצמנו. אך צ"ע אם מותר לקדש אשה [בלא כוונסה] אחר הזרעה מלאכותית, והיינו דבקידושין לבד אין חשש הבחנה ולא נאסר אלא מצד שלא פלוג. ובאג"מ הנ"ל מפורש דהיכא שלא קיים חשש של עיבור אין להצריך הפרשה בהזרעה מלאכותית וכיוצא בזה, דכיון שהוא מילתא דלא שכיחא ואינו בכלל הגזירה דדרך ביאה על כן ליכא בזה "לא פלוג". אלא דצ"ע דא"כ נימא דסגי בהמתנת חודש אחד, שהרי מה שהצריכו ג' חודשים זה חומרא מיוחדת בתקנה זו, דהא בכל התורה כולה דאולין בתר רובא ורוב נשים לתשעה ילדן (וכנ"ל באות ב). וצריך לחלק, דאעפ"כ הרי במציאות שייך חשש כל עוד לא עברו ג' חודשים, ולכן בכל גזני צריך ג' חודשים, דהא הטעם שלא סמכין על רוב הוא משום שהחמירו בדבר שיכול לבא לידי לעז וקלקול וזה שייך גם גבי הזרעה מלאכותית וכדומה.

[ובעצם מש"כ האג"מ להתיר הזרקה זרע של נכרי במעי ישראלית משום שאין יחוס לעכו"ם, ראיתי ביביע אומר (ח"א אה"ע סימן כא אות ה) שכתב שכבר חלקו עליו כמה גדולים, וציין לשו"ת חלקת יעקב (ח"ג סי' מז והלאה) מנחת יצחק (ח"ד סי' ה) ציץ אליעזר (ח"ט סי' נא - קנ"ו רפואה במשפחה פרק ד) ולמאמרו של הגרש"ז אורבך זצוק"ל בקובץ "נועם" (עמ' קסב). וכתב שבאמת שמעולם לא רצינו להזדקק לעצה זו כלל, ואסרנו הדבר בהחלט. ואף האגרות משה הדר תבריה לגזירה, במכתב שהובא בס' צבי חמד (ברוקלין תשכ"ה), שלא התיר בזה אלא בשעת הדחק גדול, ולבסוף הסיק בעל האג"מ לגדור גדר שלא להתיר בשום אופן. ובעצם הענין של הזרעה מלאכותית באשת-איש מאיש-זר, שור' לידידי במעשה אפוד (מהדורת תשע"ג, אה"ע סימן לו ענף ב, עמ' תנב) שכתב לאסור הדבר בהחלט, והביא מהפוסקים כמה וכמה טעמים בזה, עיי"ש ותר"צ].

עוד יש להביא כאן מה שראיתי מובא באוצה"פ (סימן יג ס"ק פ אות ב) שכתב בנתיבות השלום (נתיב ז דרך תשובה אות ד) דאם יתרחש שאחד ישא מעוברת ע"פ הוראת המקילין, צריך לרשום עובדא זו בפנקס הקהל, כי שמא ימות בלא זרע קיימא ולא יניח רק ולד זה ויאמרו שזה בנו ותנישא לשוק בלי חליצה, ולכן צריך לרשום לזכרון שלא תנישא בלי חליצה כי אם ע"פ שאלת חכמי הדור. ע"כ. והלום ראיתי לחתנא דבי נשיאה הג"ר מרדכי טולידאנו שליט"א בשו"ת מעשה בית דין (ח"א אה"ע סימן ז ד"ה עוד) שהביא זאת וכתב על זה במוסגר בזה הלשון "באמת העירני מזכיר ביה"ד שאין כל רישום במחשב אלא רק בתיק ביה"ד ולא במחלקת הנישואין שבמועצה הדתית ושאל מדוע לא נשלח גם לרישום במשרד הדתות". ואם כן הדבר טעון תיקון, ויפה שעה אחת קודם.

גם יש להביא ברייתא ערוכה במסכת יומא (יה: ויבמות לו:): רבי אליעזר בן יעקב אומר: לא ישא אדם אשה במדינה זו, וילך וישא אשה במדינה אחרת, שמא יזדווגו זה אצל זה, ונמצא אח נושא אחותו, וממלא כל העולם כולו ממזרות, ועל זה נאמר ומלאה הארץ זמה. [ועיי"ש בגמרות הנ"ל שהקשו מברייתא זו על גדולי האמוראים שכשהיו נוסעים למקום אחר לתקופה מסוימת היו מכריזים "מאן הוויא ליומא?" (ופירש"י, מי חפצה לינשא לימים שאתעכב כאן) עיי"ש מה שתיצרו בזה, וראה בחיבורי "משנת הגט" ריש סימן ק"ט (עמ' ג מד"ה מקור) מה שפלפתי בזה, ואין כאן מקומו]. הרי לנו עוד הגבלה מסוימת לצורך הבחנה מחמת חשש שמא ישא אח את אחותו.

ד. אם יש לחוש ב'אימוץ-ילדים' מצד דין הבחנה

ואתינן לדון בזה בענין אימוץ ילדים, אם יש לחשוש בדבר זה. ותחילה אביא מה שראיתי בספר דרך שיחה (ח"א עמ' רפא, הובא בשדה צופים יבמות מב.) שסיפר הגר"י זילברשטיין שליט"א, שהיו שני אחים לאחד היו ילדים ואילו השני לא זכה לזש"ק והחליט הראשון שיתן "מעשר" ילד אחד לאחיו לאימוץ, אף אחד לא ידע שאינו בנו מלבד ההורים וכשהגיע זמן נישואי הבן המאומץ לא גילו לו האמת. ואמר הגר"ח קנייבסקי זצ"ל שאינו נכון הדבר לעשות כן, כי הרי יש דין הבחנה במסכת יבמות שמא ישא אחותו מאביו וכו', ומשם רואים שצריך לראות שלא יצא מכשול בזה וחשש זה שייך גם כאן. ע"כ (ועיי"ש מה שפלפלו אם יש ענין להודיעו בשביל מצות כיבוד אב ואם, ואכמ"ל). והנה נראה שהגר"ח לא קאמר שיש בעיה בעצם אימוץ ילדים, אלא קאי על האופן הנזכר במעשה הנ"ל, שהעלימו ממנו הידיעה שהוא מאומץ, ואף כשהגיע לזמן נישואיו, וד"ק.

ואכן עמד בזה האג"מ (אה"ע ח"ב סי' יא) דלכא"ו בענין אימוץ ילדים יש לחוש לשמא ימות בעלה ותצטרך חליצה ויחשבו שהולד הוא מבעלה ויפטרוה לינשא לשוק בלא חליצה, וכדמצינו בגמ' שהצריכו הבחנה ג' חודשים. אך כתב שנראה ברור שלא נאסר מחשש זה אלא להנישא בתוך ג' חודשים ממיתת וגירושיו בעלה ששום אדם אינו יודע, אבל לא מצינו שאסרו לגדל יתום מחשש זה שמא יאמרו שהוא בנם וכן מותר לישא אשה עם בנים ובנות קטנים ואשה מותרת להינשא למי שיש לו בנים קטנים ומגדלים אותם כאב ואם ולא חששו לשמא יאמרו שהוא בנם ויבא לישא בת של אביו ממש שהיא אחותו. עיי"ש שבי' דאין הטעם משום דקלא אית להו, אלא הוא כיון שידוע הדבר להורים המגדלים, בודאי לא יניחום שיודיעום כשיצטרכו להינשא, ולשמא ימותו פתאום ולא יודיעום אין חוששים. ועיין בשו"ת משנה הלכות (ח"ד סי' קסז) שאסור לגדל ילד לקרא על שמו בכונה להשכיח ממנו את הוריו האמיתיים, ומנה שם כמה בעיות בזה, ואחת מהם שבאופן כזה שעושים תחבולות ומחפשים כל מיני עצות לשכח ממנו מקור מולדתו וגם מהשכנים ומכל העולם, וזה נגד המבואר ביבמות (לו: הנ"ל) דאסור לשכוח שם האב והאם שמא ישא אחיו את אחותו ונמצא מלאה הארץ זמה, ואף שהולכין אחר הרוב מ"מ לכתחילה היכי דאפשר לברר ולא לנפול לספק ודאי מבררין וממילא מחוייבים להגיד לו משפחתו אם ידוע. ועיי"ש (סי' קסט) שמצוה גדולה לפרסם שאינו בנו כדי לאפרושי מאיסורא. ובמקו"א הארכתי.